

«Страховання бізнесу»
(шифр)

**«Страховання бізнесу в умовах воєнних викликів:
сучасний стан та напрями розвитку»**
(назва роботи)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1. Теоретичні засади страхового захисту бізнесу	4
2. Оцінка страхування бізнесу в сучасних умовах	12
3. Характеристика програм страхування воєнних ризиків	17
4. Перспективні напрями розвитку страхування бізнесу в умовах воєнного стану	22
ВИСНОВКИ	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	30

ВСТУП

Повномасштабна війна в Україні стала основним викликом для національної економіки, трансформувавши структуру ризиків, умови господарювання та підходи до забезпечення фінансової безпеки підприємств. Руйнування виробничих потужностей, порушення логістичних ланцюгів, мінування територій, зростання кіберзагроз і нестабільність грошових потоків суттєво підвищили рівень невизначеності для суб'єктів господарювання.

Трансформація ризикового середовища актуалізувала потребу у поєднанні класичних видів страхового захисту (майнового страхування, страхування відповідальності, КАСКО, страхування фінансових ризиків) із спеціалізованими програмами покриття воєнних ризиків. Якщо традиційні страхові продукти орієнтовані на компенсацію втрат від пожеж, стихійних явищ чи протиправних дій, то воєнні програми спрямовані на відшкодування збитків, спричинених обстрілами, диверсіями, мінуванням та перериванням господарської діяльності.

На сьогодні ринок страхування в Україні перебуває на етапі адаптації до нових реалій. Запровадження нової класифікації відповідно до Закону України «Про страхування», активізація участі міжнародних фінансових інституцій, розвиток програм за підтримки Експортно-кредитного агентства свідчать про поступове формування інституційної основи страхування воєнних ризиків. Однак зберігаються проблеми обмеженої фінансової ємності страховиків, високих тарифів, концентрації катастрофічних ризиків і необхідності удосконалення державних гарантійних механізмів.

У цьому контексті особливої актуальності набуває концепція «страхової інтерференції», яка передбачає синергічне накладання класичних і воєнних страхових інструментів. Такий підхід трансформує страхування з пасивного механізму компенсації збитків у стратегічний інструмент економічної стабільності та відновлення бізнесу.

1. Теоретичні засади страхового захисту бізнесу

Сучасне бізнес-середовище характеризується високим рівнем ризиків і невизначеності, що істотно впливає на стабільність функціонування підприємств. Поглиблення трансформаційних процесів в економіці, зумовлених глобалізацією, цифровізацією, економічною нестабільністю, кліматичними змінами та, особливо, воєнними діями на території України, суттєво підвищує вразливість суб'єктів господарювання.

В умовах дії воєнного стану зростають загрози руйнування майна, зупинки виробництва, ускладнення логістики, втрати доходів і загрози життю персоналу. Це призводить до зниження ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємств, особливо малого та середнього бізнесу (МСБ). У зв'язку з цим, зростає потреба у впровадженні ефективних механізмів фінансового захисту, серед яких основним є страхування бізнесу [1, с. 5].

У науковій літературі, зокрема у працях М. Александрової, В. Базилевича, О. Вовчак, О. Гаманкової, О. Журавка, С. Осадець, Т. Ротової та ін., страхування розглядається як економічна категорія, що відображає систему перерозподільних відносин між учасниками страхового ринку з метою компенсації збитків, спричинених настанням несприятливих подій. Страховий захист бізнесу полягає в акумулюванні страхових внесків значної кількості страхувальників та формуванні страхових фондів, за рахунок яких здійснюється відшкодування фінансових втрат окремих підприємств.

Економічне призначення страхування бізнесу полягає у [2, с. 278-310]:

- відшкодуванні збитків, завданих пошкодженням або втратою активів;
- компенсації втрат очікуваного доходу (прибутку), спричинених перериванням або обмеженням господарської діяльності;
- забезпеченні фінансової стабільності та безперервності діяльності підприємств.

Відповідальність страховика відповідно до умов договору страхування може охоплювати як відшкодування вартості знищеного чи пошкодженого майна, так і компенсацію фінансових втрат, пов'язаних із простоем виробництва.

В умовах воєнних викликів економічна природа страхового захисту бізнесу зазнає суттєвої трансформації. Якщо за стабільних умов страхування здебільшого виконує превентивну та компенсаційну функції, то в період війни воно набуває характеру критично важливого інструменту фінансової безпеки підприємств, спрямованого на збереження виробничого потенціалу та мінімізацію наслідків руйнувань. Страхування в умовах війни стає одним із небагатьох механізмів, здатних частково компенсувати збитки, підтримати платоспроможність підприємств і створити передумови для їх відновлення після кризових подій.

Страхування бізнесу – один з головних елементів фінансового менеджменту підприємства та є невід'ємною складовою системи управління ризиками. У системі управління ризиками підприємства застосовуються такі методи, як уникнення ризику, його зниження, самострахування та передача ризику. Найбільш економічно доцільним і поширеним методом є передача ризику страховій компанії, що дозволяє підприємству за відносно невелику страхову премію уникнути значних фінансових втрат.

Страхування також виконує стабілізуючу функцію, оскільки дає змогу заздалегідь планувати можливі фінансові втрати, зменшувати їх негативний вплив на фінансові результати та знижувати потребу у формуванні значних внутрішніх резервів. Таким чином, страхові платежі доцільно розглядати не лише як витрати, а як інструмент фінансового захисту та забезпечення стійкого розвитку підприємства в умовах підвищеної невизначеності.

Відповідно до положень Закону України «Про страхування» [3], об'єктами страхування є майнові інтереси, що не суперечать законодавству України та пов'язані з:

- життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням фізичних осіб (особисте страхування);

- володінням, користуванням і розпорядженням майном (майнове страхування);

- відшкодуванням шкоди, заподіяної страхувальником третім особам або їх майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі (страхування відповідальності).

До таких майнових інтересів належать: матеріальні активи (будівлі, споруди, обладнання, транспортні засоби, товарно-матеріальні цінності тощо), майнові права, фінансові ризики та можливі збитки, що можуть бути оцінені у грошовому еквіваленті. Страховий захист поширюється лише на ті майнові інтереси, щодо яких існує обґрунтована зацікавленість у збереженні та можливість кількісної оцінки збитків. Страхування не має на меті отримання вигоди, а спрямоване виключно на компенсацію наслідків страхових випадків.

Страхові тарифи у сфері страхування майна юридичних осіб, як правило, встановлюються у відсотках або проміле від страхової суми. Розмір страхових платежів (премій, внесків) визначається шляхом множення страхового тарифу, вираженого у відсотках, на страхову суму в гривнях з подальшим діленням отриманого добутку на 100. Розрахунок здійснюється за такою формулою:

$$C_{\text{п}} = (C_{\text{т}} \times C_{\text{с}}) / 100 \quad (1.1)$$

де,

$C_{\text{п}}$ – страхові платежі, грн;

$C_{\text{т}}$ – страховий тариф;

$C_{\text{с}}$ – страхова сума.

При укладенні договору страхування майна юридичних осіб страхова сума не може перевищувати його фактичну вартість на момент страхування. Під реальною вартістю майна зазвичай розуміють відновлювальну або балансову вартість. У практиці страхування при визначенні розміру страхового платежу широко використовуються коригувальні коефіцієнти, які можуть як підвищувати, так і знижувати базовий страховий тариф залежно від рівня ризику.

Для отримання страхового відшкодування (рис. 1.1) у випадках викрадення, повного знищення або визнання майна непридатним для

подальшого використання юридична особа повинна надати офіційне підтвердження відповідного факту, видане уповноваженим державним органом. Так, у разі викрадення майна підтвердження надається органами внутрішніх справ, а у випадку знищення чи пошкодження – територіальними органами або підрозділами Міністерства з надзвичайних ситуацій. Якщо ж майно підлягає вимушеній заміні з інших причин, відповідний висновок оформлюється залежно від конкретних обставин одним із зазначених органів. Запровадження такої вимоги спрямоване на мінімізацію страхового шахрайства та недопущення зловживань із застрахованим майном.

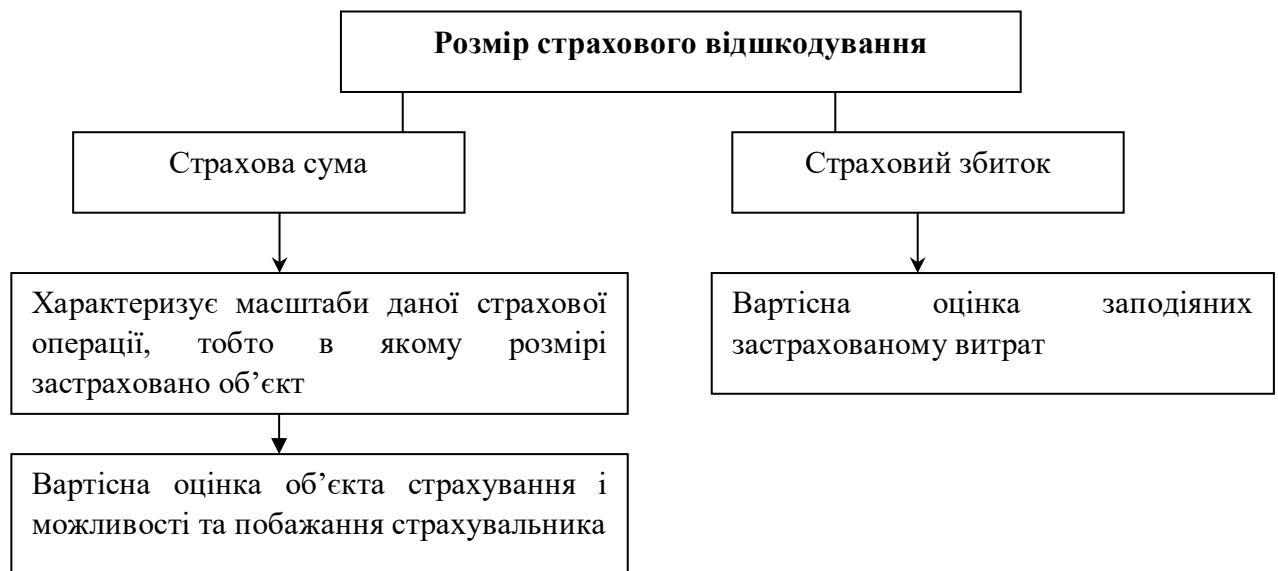

Рис. 1.1. Структура розміру страхового відшкодування

Джерело: складено автором на основі [4, с. 136].

Страхування майна юридичних осіб характеризується низкою специфічних особливостей: значна вартість об'єктів страхування, високі страхові суми та суттєвий обсяг відповідальності страховика, що зумовлює необхідність активного використання перестрахування. Крім того, даному виду страхування притаманна наявність галузевих ризиків, характерних для окремих секторів економіки, зокрема нафтопереробної, металургійної, електроенергетичної, целюлозно-паперової промисловості тощо.

Важливою умовою ефективного страхового захисту суб'єктів бізнесу є проведення детальної оцінки ризиків та застосування якісного андеррайтингу під час формування умов договору. Процес формування страхового покриття, як правило, є тривалим і включає переоцінку основних засобів, проведення інженерного сюрвею, а також розподіл ризиків між учасниками страхування. Водночас врегулювання страхових збитків потребує значних часових витрат і залучення спеціалізованих експертів та профільних структур.

Страхування бізнесу належить до загального (ризикового) страхування та характеризується:

- строковістю договорів;
- наявністю визначених страхових ризиків;
- формуванням технічних резервів;
- застосуванням механізмів андеррайтингу та франшизи.

Страхування бізнесу характеризується певною строковістю договорів, що дозволяє планувати фінансові потоки та переглядати умови страхування залежно від змін у ринковій або безпековій ситуації, а також чітким визначенням страхових ризиків – пошкодження майна, перерва в роботі, кібератаки чи воєнні дії – що забезпечує відшкодування у разі настання страхового випадку.

Для стабільності виплат формуються технічні резерви, які гарантують наявність фінансових ресурсів навіть у періоди підвищеного ризику. Крім того, застосовуються механізми андеррайтингу, що дозволяють оцінювати ризики та адаптувати умови страхування під специфіку конкретного бізнесу, та франшиза, яка стимулює підприємства дбати про власну безпеку, знижує дрібні претензії та відповідно страхові внески.

З урахуванням зростання спектра ризиків, з якими стикається бізнес в сучасних умовах, доцільним є узагальнення основних видів страхування бізнесу та визначення їхнього впливу на фінансову стабільність суб'єктів господарювання, адже саме такий підхід дозволяє оцінити їхню роль у забезпеченні безперервності діяльності бізнесу та захисті активів підприємств (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Основні види страхування бізнесу та їхній вплив на фінансову стабільність підприємств

Вид страхування	Що покриває (з урахуванням воєнних ризиків)	Актуальність для бізнесу	Вплив на фінансову стабільність
Майнове страхування	Пошкодження або знищення будівель, обладнання, товарів внаслідок пожеж, вибухів, уламків (часто без прямого воєнного ризику або з обмеженнями)	Критично важливе для підприємств з фізичними активами	Зменшує ризик повної втрати активів, сприяє збереженню балансової вартості бізнесу
Страхування воєнних ризиків	Збитки внаслідок бойових дій, обстрілів, мінування (переважно через спеціальні страхові програми, державну підтримку, міжнародних перестраховиків)	Найбільш актуальне, але обмежено доступне	Дає можливість відновлення діяльності після руйнувань, знижує ризик банкрутства
Страхування відповідальності перед третіми особами	Шкода життю, здоров'ю або майну клієнтів і партнерів	Актуальне для сервісного і виробничого бізнесу	Захищає від непередбачуваних судових витрат і компенсацій
Медичне страхування працівників	Лікування, травми, екстрена медична допомога	Надзвичайно актуальне в умовах війни	Знижує непрямі витрати бізнесу, підвищує лояльність персоналу
Страхування вантажів (Cargo)	Втрата або пошкодження продукції, товарів під час транспортування (у т.ч. підвищені ризики логістики)	Висока для експортерів та дистриб'юторів	Мінімізує фінансові втрати в ланцюгах постачання
Кіберстрахування	Кібератаки, витік даних, зупинка ІТ-систем	Швидко зростає через гібридну війну рф	Захищає від втрат доходів та репутаційних ризиків
Страхування фінансових ризиків	Невиконання контрактів, неплатежі контрагентів	Дуже актуальне в умовах економічної нестабільності	Підвищує передбачуваність грошових потоків

Джерело: складено автором на основі [5].

В умовах воєнних дій традиційні страхові продукти часто мають обмежене покриття, що зумовлює необхідність розвитку спеціалізованих програм страхування воєнних ризиків. Воєнні дії на території України суттєво

трансформували структуру бізнес-ризиків та підвищили значущість саме воєнних загроз для діяльності підприємств, тому варто виокремити воєнні ризики та страхові інструменти, спрямовані на їх мінімізацію (табл.1.2).

Таблиця 1.2

Види страхування бізнесу, орієнтовані на воєнні ризики

Воєнний ризик	Відповідний вид страхування	Специфіка покриття в умовах війни	Вплив на фінансову стабільність бізнесу
Руйнування майна внаслідок обстрілів та вибухів	Страхування воєнних ризиків майна	Компенсація втрат від ракетних ударів, артобстрілів, уламків (часто через спеціальні програми або міжнародні механізми)	Запобігає повній втраті активів та різкому погіршенню фінансового стану суб'єктів бізнесу
Зупинка діяльності через бойові дії	Страхування перерв у господарській діяльності з воєнним покриттям	Відшкодування втраченого прибутку та постійних витрат під час простою	Дозволяє зберегти платоспроможність і виконувати фінансові зобов'язання
Пошкодження або втрата вантажів у зоні підвищеної небезпеки	Страхування воєнних ризиків при перевезенні (War Cargo)	Покриття ризиків обстрілів, диверсій, затримок на небезпечних маршрутах	Знижує втрати в логістиці та стабілізує грошові потоки
Загроза життю та здоров'ю працівників	Страхування життя і здоров'я з воєнними ризиками	Компенсації у разі поранень або загибелі під час виконання трудових обов'язків	Зменшує непередбачувані витрати та підвищує стійкість кадрової політики
Мінування та неможливість використання активів	Страхування втрати права користування майном	Відшкодування фінансових втрат через обмежений доступ до активів	Дає можливість планувати відновлення діяльності без різкого фінансового шоку
Ризик невиконання контрактів через війну	Страхування фінансових і контрактних ризиків	Компенсація збитків у разі форс-мажору, пов'язаного з війною	Підвищує прогнозованість доходів та знижує ризик касових розривів
Кібердиверсії та атаки в межах гібридної війни	Кіберстрахування	Покриття збитків від зупинки ІТ-систем і витоку даних	Захищає операційну безперервність та репутацію бізнесу
Евакуація бізнесу або релокація	Страхування витрат на релокацію	Компенсація витрат на переміщення обладнання та персоналу	Сприяє швидкому відновленню діяльності без критичних фінансових втрат

Джерело: складено автором на основі [6, 7].

Страховання воєнних ризиків є основним чинником збереження фінансової стабільності та безперервності діяльності бізнесу в умовах війни. Застосування відповідних страхових інструментів сприяє зниженню рівня фінансових втрат, підтримці платоспроможності підприємств та створює передумови для їх відновлення після настання кризових подій.

Таким чином, трансформаційні зміни сучасної економіки та воєнні виклики істотно підвищують роль страхування бізнесу як інструменту фінансового захисту, стабілізації діяльності та забезпечення її безперервності. Особливої актуальності набуває розвиток програм страхування воєнних ризиків, здатних забезпечити відновлення підприємств і зниження ймовірності банкрутства. Саме тому подальше дослідження доцільно зосередити на аналізі діючих програм страхування воєнних ризиків в сучасних умовах, адже саме вони доповнюють традиційні механізми страхового захисту та формують підґрунтя для підвищення фінансової стійкості бізнесу в умовах тривалої нестабільності.

2. Оцінка страхування бізнесу в сучасних умовах

З 01 січня 2024 року в Україні діє нова класифікація страхування відповідно до Статті 4 Закону України «Про страхування» [3] (2021 р.), яка гармонізована з європейськими підходами та передбачає 23 класи страхування. Такий підхід дозволяє більш чітко структурувати страхові продукти та підвищує прозорість страхового ринку, що є особливо важливим в умовах воєнних ризиків. В умовах воєнних викликів для суб'єктів господарювання найбільш актуальними є такі класи страхування іншого, ніж страхування життя:

Класи 3-6 – страхування транспортних засобів (наземних, повітряних, водних), що набуває особливої ваги в умовах ускладненої логістики, релокації бізнесу та зростання ризиків пошкодження транспорту;

Клас 7 – страхування майна, що перевозиться (вантажі), актуальне через підвищені ризики втрати або пошкодження товарів під час транспортування;

Класи 8-9 – страхування майна від вогню, стихійних явищ, протиправних дій третіх осіб. Для бізнесу це один із базових інструментів захисту активів в умовах ракетних обстрілів, пожеж, руйнування інфраструктури;

Класи 10-13 – страхування відповідальності (транспортної, перевізника, загальної відповідальності), що мінімізує фінансові втрати підприємства у випадку завдання шкоди третім особам;

Класи 14-16 – страхування кредитів, гарантій та інших фінансових ризиків, що є важливим механізмом підтримки фінансової стабільності бізнесу в умовах нестабільності ринку та обмеженого доступу до фінансування;

Клас 17 – страхування судових витрат, що набуває актуальності через збільшення кількості спорів;

Клас 18 – асистанс, що має значення для компаній, пов'язаних із міжнародною діяльністю.

Проте у воєнних умовах значно зростає роль і соціально орієнтованих видів страхування:

Клас 1 – страхування від нещасного випадку;

Клас 2 – страхування на випадок хвороби (медичне страхування);

Клас 22 – безперервне страхування здоров'я;

Клас 19 – страхування життя.

Наявність таких програм підвищує соціальну відповідальність бізнесу, сприяє збереженню кадрового потенціалу та підтримує мотивацію працівників. Нова класифікація класів страхування створює системну основу для розвитку страхування бізнесу, однак в умовах воєнного стану потребує подальшого вдосконалення механізмів покриття воєнних ризиків. Ефективність страхування бізнесу сьогодні визначається не лише наявністю відповідного класу страхування, а й здатністю страховиків адаптувати продукти до специфіки воєнних загроз. Тому для більш наочного аналізу сучасного стану страхування бізнесу доцільно розглянути динаміку валових страхових премій та виплат щодо даного сектору впродовж 2020-2024 рр., яку наведено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

**Показники валових страхових премій та виплат зі страхування бізнесу
протягом 2020-2024 рр.**

Показники		Роки					Відносне відхилення 2024/2020, %
		2020	2021	2022	2023	2024	
Валові страхові премії, млн грн	КАСКО	3 860	4 520	3 580	4 920	5 899	+52,8%
	МАТ майно, відповідальність	1 180	1 310	1 050	1 280	1 545	+31,0%
	Майно	3 240	3 480	2 150	1 980	2 227	-31,3%
Валові страхові виплати, млн грн	КАСКО	1 550	1 820	1 450	1 950	2 374	+53,2%
	МАТ майно, відповідальність	82	95	70	88	103	+26,5%
	Майно	380	410	260	240	294	-22,4%

Джерело: розраховано автором за даними [8].

Найнижчий показник валових страхових премій мав місце у 2022 році. Це й не дивно, адже рік пов'язаний з початком повномасштабної війни, скороченням

економічної активності, пошкодженням майна підприємств та підвищенням рівня ризиків. Найвищий показник був зафіксований у 2024 році, що унаочнює рис. 2.1.

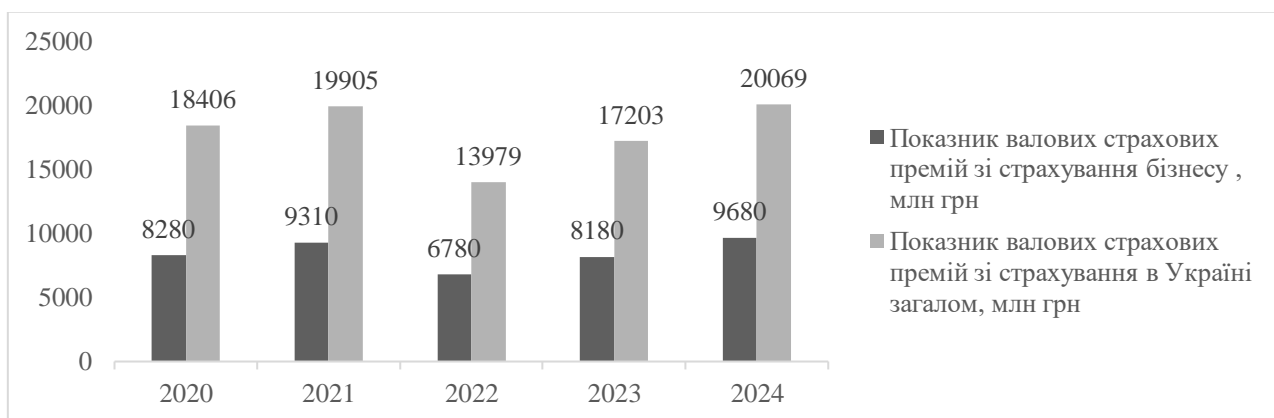

Рис. 2.1. Показник валових страхових премій зі страхування бізнесу та в цілому на страховому ринку України впродовж 2020-2024 рр., млн грн

Джерело: складено автором на основі [8].

У 2020-2024 рр. найбільше зросли валові страхові виплати з КАСКО – на 53,2%, що свідчить про підвищення збитковості та вартості ремонту. Водночас виплати зі страхування майна скоротилися на 22,4%, що вказує на зниження ділової активності або зміну структури ризиків у цьому напрямі (рис. 2.2).

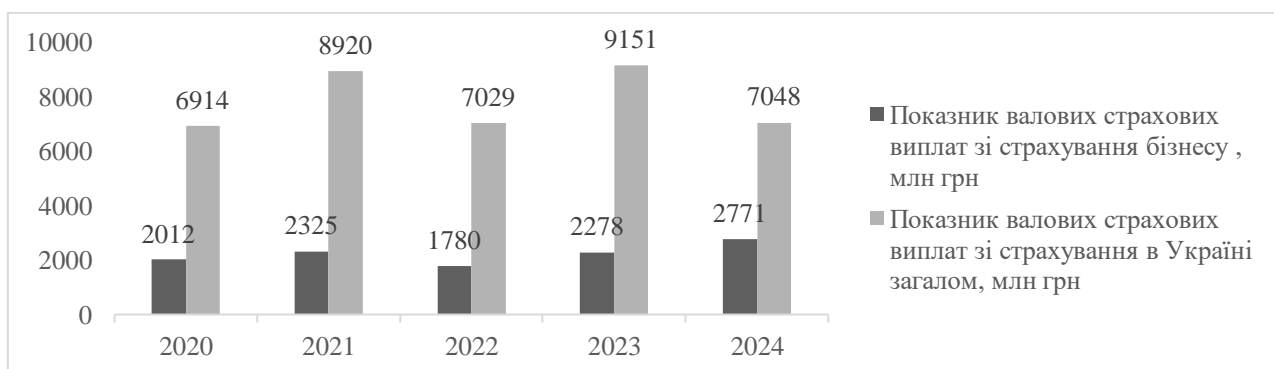

Рис. 2.2. Показник валових страхових виплат зі страхування бізнесу та в цілому на страховому ринку України впродовж 2020-2024 рр., млн грн

Джерело: складено автором на основі [8].

У сучасних умовах страхування бізнесу набуває більш комплексного та адаптивного характеру. Проведення страхування в умовах воєнного стану має низку специфічних особливостей, що відрізняють його від традиційних процедур і зумовлюють необхідність удосконалення існуючих механізмів покриття ризиків [9, с. 132-134].

1. Оцінка ризиків та формування страхових премій.

Традиційні моделі оцінки ризиків не завжди адекватно відображають реальні загрози для підприємств, що функціонують у воєнний час. Страхові компанії застосовують спеціалізовані методики аналізу ризиків, які враховують ймовірність пошкодження майна внаслідок бойових дій, перерви в логістичних ланцюгах, перерву в роботі підприємств та можливі репутаційні ризики. Такий підхід дозволяє більш точно визначати страхові премії та оптимальний рівень страхового покриття, що сприяє підвищенню фінансової стійкості бізнесу.

2. Диференціація страхових продуктів.

Для суб'єктів господарювання, що працюють у зонах підвищених ризиків, страхові компанії розробляють комплексні пакети страхових послуг, які інтегрують: майнове страхування, включно з транспортом, складами та обладнанням; страхування фінансових ризиків, зокрема кредитів, гарантій та форс-мажорних витрат; страхування відповідальності перед третіми особами; соціальні програми для персоналу, такі як медичне страхування та страхування від нещасних випадків.

3. Особливості укладення страхових договорів.

Договори страхування у воєнний час часто містять специфічні умови, що враховують підвищені ризики. Наприклад, виключення або обмеження покриття у випадку активних бойових дій, погодження умов з органами державної влади та військовими структурами, застосування гнучких строків дії та можливість оперативної актуалізації страхових сум у разі зміни рівня ризиків.

4. Процедура страхових виплат.

Оперативність відшкодування збитків є критичною для забезпечення безперервності бізнес-процесів. Страхові компанії впроваджують електронні

платформи для подання заявок, дистанційні огляди пошкодженого майна та онлайн-консультації щодо оцінки шкоди. Це дозволяє мінімізувати час простою підприємств та підтримувати їх фінансову стабільність.

5. Роль державних механізмів у страхуванні бізнесу.

Для підвищення ефективності страхування бізнесу у воєнний період держава може забезпечувати гарантоване покриття частини ризиків через державні фонди або спеціальні програми страхування, стимулювання страхових компаній податковими пільгами та субсидіями, стандартизацію процедур оцінки ризиків та відшкодувань, що підвищує довіру підприємств до ринку страхових послуг.

6. Використання сучасних технологій та аналітичних інструментів.

Цифровізація страхових процесів дозволяє підвищити точність оцінки ризиків та швидкість відшкодування збитків. Використання супутникових знімків, дронів, систем моніторингу транспорту та програм прогнозування ризиків забезпечує страховикам можливість своєчасно реагувати на зміни умов діяльності підприємств та мінімізувати потенційні втрати.

Проведення страхування бізнесу в умовах воєнних викликів характеризується високою адаптивністю, інтеграцією різних видів страхових продуктів, активним використанням цифрових технологій та тісною взаємодією з державними органами [10, с. 9-10]. Такий підхід сприяє підвищенню фінансової стабільності підприємств, збереженню їх активів та мінімізації економічних ризиків у кризових умовах.

Аналіз оцінки проведення страхування бізнесу в умовах воєнних ризиків демонструє, що сучасний страховий ринок України поступово адаптується до підвищеної нестабільності та потреб підприємств у комплексному захисті майна, фінансів та персоналу [11, с. 183-184]. Проте для повноцінного забезпечення фінансової безпеки бізнесу необхідне впровадження спеціалізованих програм страхування, орієнтованих саме на покриття воєнних загроз. Це зумовлює необхідність більш детального розгляду їх структури, механізмів дії та практичної ефективності, що буде предметом наступного розділу дослідження.

3. Характеристика програм страхування воєнних ризиків

Воєнні ризики традиційно виключалися зі стандартних договорів страхування майна, проте розвиток військових конфліктів зумовив необхідність створення спеціалізованих програм, які забезпечують фінансовий захист бізнесу та збереження активів. Основним завданням таких програм є компенсація збитків, спричинених бойовими діями, терористичними актами, диверсіями, руйнуванням або пошкодженням майна, а також перериванням господарської діяльності підприємств. Об'єктами страхування виступають нерухоме майно, обладнання, товарні запаси, інфраструктурні об'єкти та фінансові інтереси підприємств.

Сучасні програми страхування воєнних ризиків реалізуються у декількох формах [12]. Програми передбачають часткове покриття ризиків через державні гарантії та субсидування страхових премій. Спільні програми страховиків із міжнародними партнерами забезпечують перестраховання воєнних ризиків за кордоном із обмеженими лімітами відповідальності та високими франшизами. Індивідуальні договори з розширеним покриттям розробляються з урахуванням специфіки конкретного бізнесу, географічного розташування об'єктів та рівня ризику.

Особливістю страхування воєнних ризиків є підвищений розмір страхових тарифів, встановлення лімітів відповідальності та значних франшиз, обмежений перелік покриття страхових випадків і детальна процедура оцінки ризиків перед укладенням договору. При цьому враховується регіональне розташування підприємства, тип діяльності, наявність систем захисту та безпеки, а також фінансова стійкість страхувальника.

Воєнні ризики традиційно вважалися «нестраховими» через їхню катастрофічну природу та складність актуарних розрахунків ймовірності збитків. Проте стратегічна необхідність підтримки фінансової стабільності та захисту активів суб'єктів бізнесу стимулювала появу спеціалізованих продуктів. Незважаючи на поступове впровадження таких програм, страхування воєнних

ризиків стикається з низкою проблем, зокрема обмеженою платоспроможністю страховиків, дефіцитом перестраховувальних потужностей та високим рівнем концентрації збитків. Нижче наведено порівняння умов страхування воєнних ризиків, які пропонують різні страхові компанії в Україні (табл.3.1).

Таблиця 3.1

Поточні можливості покриття воєнних ризиків в Україні

Установа	Що покривається	Сума фінансування	Особливості
MIGA	Інвестиції в Україну	Понад 30 млн \$; ліміт покриття за одним договором ~ 9,2 млн \$	Індивідуальні договори
DFC за посередництва AON (на стадії реалізації)	Майнові об'єкти/ транспорт	Понад 250 млн \$; ліміт покриття на один об'єкт – 2,5 млн \$	Перестраховий захист можуть отримати страховики з прозорою структурою власності та аудійованою звітністю
EBRD	Товари, що перевозяться територією України в комерційних цілях	200 млн €	-
Lloyd's за участі Marsh McLennan	Товари, що перевозяться морським транспортом	Ліміт покриття на один випадок – 50 млн \$	Перевезення зерна та сільськогосподарської продукції суднами з Чорного моря
Іноземні ЕКА	Іноземні інвестиції в Україну	Понад 1 млрд €	-
Українське ЕКА	Прямі інвестиції/ інвестиційні кредити	Ліміт покриття за одним договором – 200 млн \$	Інвестиції в об'єкти переробної промисловості, які вироблятимуть товари на експорт з України
Українські страховики	Майно/транспорт/ вантажоперевезення	Ліміт покриття на один об'єкт / подію ~ 10 млн \$	Відсутність кумуляції та концентрації
Райффайзен Банк за участі страхових компаній ARX, Універсальна, ІНГО та за посередництва AON	Заставне майно: нерухомість, обладнання та товари в обороті	1 млрд \$; ліміт покриття на один об'єкт / договір – 20 млн \$	Страхове покриття заставного майна при наданні кредитного фінансування бізнесу у сферах агро, переробки, видобутку, ритейлу, фармацевтики, енергетики та палива

Джерело: складено на основі [13].

Після початку повномасштабного вторгнення покриття воєнних ризиків надають лише окремі національні страховики (це обумовлено високою ймовірністю настання ризиків, складнощами перестраховання на міжнародному ринку тощо). У перспективі розвиток страхування воєнних ризиків передбачає формування національного фонду страхування воєнних ризиків, розширення міжнародного перестраховання, запровадження публічно-приватного партнерства, створення спеціалізованих продуктів для малого та середнього бізнесу та інтеграцію цифрових інструментів оцінки ризиків. Загалом програми страхування воєнних ризиків відіграють ключову роль у підтримці фінансової стабільності бізнесу, збереженні виробничого потенціалу, стимулюванні інвестиційної активності та виконанні соціально-економічної функції в умовах воєнних викликів.

Функціонування програм страхування воєнних ризиків характеризується низкою особливостей, що відрізняють їх від класичного майнового страхування.

По-перше, динамічне територіальне зонування. Страховики використовують «карту ризику», де тариф напряму залежить від віддаленості об'єкта від лінії фронту або кордону з агресором. Об'єкти в зонах активних бойових дій зазвичай не приймаються на страхування.

По-друге, обмеження ємності ринку. Через дефіцит класичного міжнародного перестраховання більшість локальних компаній змушені утримувати ризик на власному капіталі, що обмежує максимальні суми виплат.

По-третє, специфіка врегулювання. Обов'язковою умовою виплати є офіційне підтвердження події державними органами (ДСНС, Поліція) та відсутність зв'язку страхувальника з країною-агресором.

Аналіз ринкових пропозицій свідчить про поступову сегментацію страхових продуктів залежно від типу об'єкта захисту та обсягу доступного перестраховального капіталу. Якщо класичні майнові договори зазвичай пропонують обмежене покриття в межах існуючих портфелів страховиків, то спеціалізовані новітні програми часто базуються на підтримці міжнародних фінансових інституцій або державних гарантіях. Це дозволяє диференціювати

підходи до захисту приватного майна громадян та масштабних активів бізнесу. Детальні характеристики та ліміти відповідальності за найбільш актуальними програмами страхування воєнних ризиків, що доступні на вітчизняному ринку, систематизовано у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Програми страхування воєнних ризиків в Україні

Страхова компанія	Назва програми	Об'єкти страхування	Основні умови та ліміти
ЕКА (Державна програма)	Програма державної підтримки (Постанова КМУ №1541 від 21.11.2025 р.)	Нерухомість, виробниче обладнання бізнесу	Пряма компенсація: до 10 млн грн для прифронтових областей. Часткова компенсація премій: держава покриває частину тарифу (ліміт 1 млн грн).
ARX	Залізний купол / Бронезахист	Автомобілі, майно бізнесу, життя/здоров'я	Авто: тариф від 0,9%, франшиза 10%. Бізнес: покриття до 100 млн грн (за підтримки DFC). Життя: виплати до 100 тис. грн.
ІНГО	Відбій тривоги	КАСКО, нерухомість, промислові об'єкти	Авто: тариф 0,4-5,0%, авто до 11 років. Бізнес: індивідуальні тарифи, покриття збитків від ракет, дронів та уламків.
УНІКА (UNIQA)	Впевнений дім 24/7	Житло (квартири/будинки), автомобілі	Житло: тариф 1,44-1,80% (премія від 900 грн/рік). Авто: покриття в межах КАСКО, не діє в зонах активних бойових дій.
Княжа VIG	War Risks Business	Малий та середній бізнес (МСБ)	Покриття майна та перерви у виробництві. Ліміти до \$25 млн (загальний фонд перестраховання DFC).

Джерело: складено автором за даними [14-18].

Отже, ринок страхування воєнних ризиків в Україні демонструє розширення пропозицій із чіткою сегментацією за типом клієнта та масштабом активів. Ключова тенденція – поєднання комерційних продуктів із державною та міжнародною підтримкою, що дає змогу підвищувати ліміти покриття.

Державний напрям представлений програмами Експортно-кредитного агентства (ЕКА), які передбачають страхування інвестицій і майна бізнесу від воєнних ризиків із компенсацією збитків (до 10 млн грн) та частковим покриттям страхових премій. Серед приватних компаній ARX пропонує програми з покриттям авто та майна бізнесу (до 100 млн грн за підтримки U.S. International Development Finance Corporation). ІНГО і УНІКА орієнтуються на КАСКО та житло з територіальними обмеженнями. Княжа VIG забезпечує покриття для МСБ до 25 млн дол. США, включаючи перерву у виробництві. Загалом, на сьогодні ринок поступово переходить до комплексних програм захисту.

Таким чином, сучасний ринок страхування воєнних ризиків в Україні перебуває на етапі інституційного формування: наявні програми вже забезпечують базовий і частково розширений захист, однак подальший розвиток напряму залежатиме від масштабів міжнародної гарантійної підтримки, державних механізмів компенсації та стабілізації безпекової ситуації в країні.

4. Перспективні напрями розвитку страхування бізнесу в умовах воєнного стану

В умовах воєнного стану страхування бізнесу відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стійкості підприємств. Водночас розвиток цього сегмента супроводжується як новими можливостями, так і суттєвими ризиками. Для їх систематизації та визначення перспектив подальшого розвитку доцільно застосувати SWOT-аналіз (рис. 4.1).

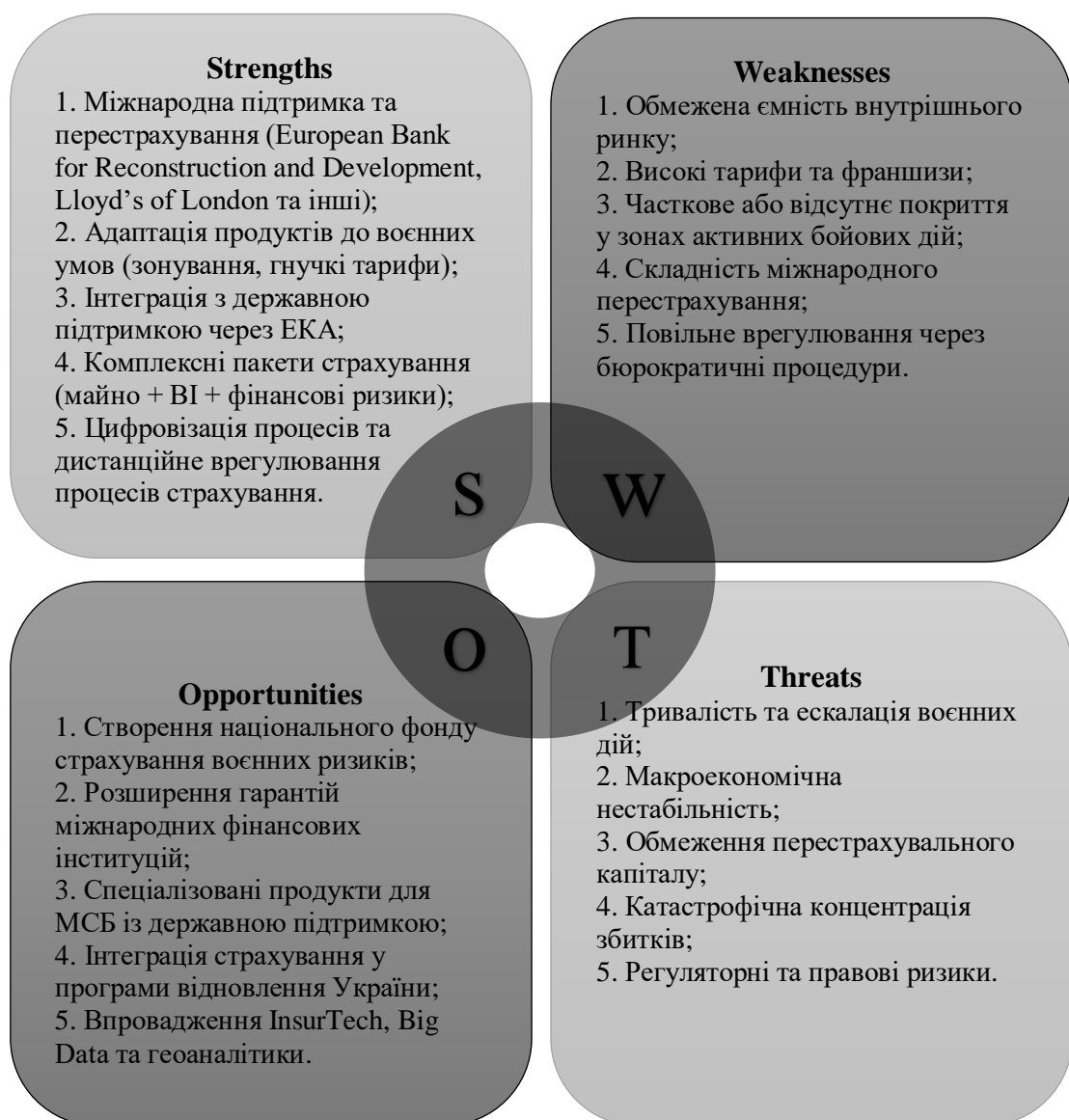

Рис. 4.1. SWOT-аналіз розвитку страхування бізнесу в умовах воєнного стану

Джерело: складено автором на основі [19].

SWOT-аналіз свідчить, що ринок страхування воєнних ризиків в Україні перебуває на етапі активного становлення. Його ключовою перевагою є міжнародна підтримка та поступова інституційна інтеграція з державними механізмами. Водночас основними стримуючими факторами залишаються обмежена фінансова ємність, високі тарифи та катастрофічний характер ризиків. У післявоєнний період структура ризиків трансформується, однак їх концентрація залишатиметься високою у стратегічно важливих секторах економіки. Саме ці галузі потребуватимуть пріоритетного страхового покриття, державної підтримки та міжнародного перестрахування.

Сільське господарство (аграрний сектор). Аграрний сектор є критично важливим для валютних надходжень держави, тому рівень його страхового захисту безпосередньо впливатиме на макрофінансову стабільність країни. У післявоєнний період ключовими залишатимуться як фізичні, так і логістичні ризики.

Основні ризики: мінування та непридатність земель; знищення або пошкодження агротехніки; руйнування елеваторів і складської інфраструктури; логістичні обмеження (зокрема морський експорт).

Пріоритетні напрями страхового захисту: страхування агротехніки; War Cargo для перевезення зернових; страхування перерви в діяльності; гарантійні програми за участю ЕКА.

Будівництво та інфраструктура. Відновлення житлового фонду та критичної інфраструктури вимагатиме значного страхового захисту, а також механізмів державного та міжнародного перестрахування. Інвестори потребуватимуть додаткових гарантій захисту капіталу.

Основні ризики: пошкодження об'єктів на стадії будівництва; повторні руйнування; інвестиційні ризики.

Пріоритетні напрями страхування: страхування будівельно-монтажних ризиків (CAR/EAR) з воєнним покриттям; страхування відповідальності забудовника; страхування інвестицій від воєнних ризиків (через міжнародні механізми, зокрема MIGA, DFC); страхування фінансових гарантій.

Енергетика та промисловість. Енергетика та промисловість залишатимуться зонами підвищеної концентрації катастрофічних ризиків. Навіть після завершення активної фази війни зберігатиметься загроза цілеспрямованих атак та технологічних аварій.

Основні ризики: прицільні обстріли; висококонцентровані катастрофічні збитки; тривала зупинка виробництва.

Пріоритетні потреби: страхування майна з розширеним воєнним покриттям; страхування перерви у виробництві; страхування відповідальності; міжнародне перестраховування через спеціалізовані ринки.

Малий та середній бізнес. МСБ є найбільш вразливим сегментом економіки через обмежені фінансові резерви, низьку диверсифікацію активів та високу залежність від одного місця ведення діяльності. Відновлення цього сектору потребуватиме доступних та спрощених страхових рішень.

Ключові потреби: доступні мікрострахові продукти; субсидування страхових премій; спрощені процедури врегулювання; пакетні рішення «майно + перерва в діяльності + відповідальність».

Страхування воєнних ризиків базується на спеціалізованому андерайтингу, який суттєво відрізняється від класичного майнового страхування через високу катастрофічність ризиків, їх концентрацію у стратегічно важливих секторах економіки та складність прогнозування можливих збитків. На нашу думку, механізм такого покриття ризиків повинен складатися з п'яти ключових етапів, що взаємопов'язані та формують цілісну організаційно-економічну систему управління ризиком.

Представлена модель відображає послідовний організаційно-економічний механізм прийняття об'єкта на страхування від воєнних ризиків та демонструє взаємозв'язок між оцінкою ризику, фінансовими параметрами договору і забезпеченням макроекономічної стабільності (рис. 4.2).

**Рис. 4.2. Структурно-логічна модель організаційно-економічного механізму
андеррайтингу воєнних ризиків**

Джерело: складено автором на основі [20].

Першим етапом є преандеррайтинг та ідентифікація об'єкта страхування, що включає визначення виду діяльності, територіального розташування та правового статусу страхувальника. На цьому рівні формується початкове рішення щодо потенційної прийнятності ризику, здійснюється зонування території за рівнем воєнної небезпеки, перевірка структури власності та аналіз діяльності суб'єкта господарювання. Об'єкти, розташовані в зонах активних бойових дій, можуть бути обмежені або виключені зі страхового покриття.

Другий етап передбачає комплексну оцінку ризику, що включає інженерний сюрвей, аналіз концентрації ризику, використання GIS-карт, супутникового моніторингу та оцінку фінансової стійкості підприємства. На цьому рівні визначається ймовірність та потенційна величина збитку.

Наступним, третім кроком, є формування умов страхування, зокрема визначення страхової суми (в межах відновлювальної вартості), розрахунок підвищеного тарифу, встановлення франшизи, лімітів відповідальності та спеціальних виключень. З огляду на катастрофічний характер воєнних ризиків часто застосовуються механізми співстрахування.

Четвертий етап – перестраховування, яке забезпечує розподіл ризику між національними та міжнародними учасниками ринку. Використовуються державні гарантії, спеціалізовані фонди та міжнародні перестрахові програми, що дозволяє зменшити навантаження на окремого страховика.

Завершальним п'ятим елементом механізму є постійний моніторинг, що включає періодичну переоцінку ризику, коригування тарифів та оновлення страхової суми залежно від зміни воєнної ситуації.

Запропонована модель демонструє, що андеррайтинг воєнних ризиків є динамічним багаторівневим процесом, який поєднує аналітичні, фінансові та інституційні інструменти. Його ефективне функціонування забезпечує фінансову стійкість бізнесу та сприяє зниженню системного ризику економіки в умовах післявоєнної трансформації України.

Можна стверджувати, що сучасна парадигма захисту суб'єктів господарювання в Україні виходить за межі простого вибору між традиційними

та спеціалізованими страховими продуктами. Найбільш ефективним стає стан страхової інтерференції.

Інтерференція у страхуванні – це процес накладання двох фундаментальних хвиль захисту:

-перша хвиля (класичні ризики): покриття майнових втрат від вогню, стихії, протиправних дій та страхування відповідальності;

-друга хвиля (воєнні ризики): специфічне покриття збитків від обстрілів, мінувань та перерви в бізнесі через бойові дії.

Коли ці дві хвилі діють розрізнено, між ними виникають «зони затінення» – прогалини в покритті, які можуть стати фатальними для підприємства. Однак за умови їхньої синергії виникає конструктивна інтерференція: амплітуда фінансової стійкості бізнесу зростає експоненціально.

Максимальний захист досягається через підсилення (класичне КАСКО чи майнове страхування, доповнене воєнним покриттям, створює монолітний щит, де об'єкт захищений незалежно від природи виникнення збитку), синхронізацію андерайтингу (організаційно-економічний механізм, що інтегрує технічні дані про об'єкт із динамічними картами воєнних загроз, дозволяє сформувати адекватний тариф і ліміти) та інституційну єдність (поєднання приватного капіталу страховиків, державних гарантій ЕКА та міжнародного перестраховування створює надпотужну хвилю підтримки, здатну витримати катастрофічні збитки).

Таким чином, саме явище інтерференції страхових інструментів дозволяє перетворити страхування з простої статті витрат на активну систему фінансової життєздатності бізнесу під час дії воєнних викликів. В умовах воєнної та поствоєнної трансформації України лише такий комплексний підхід забезпечить не просто компенсацію втрат, а створення фундаменту для стійкого розвитку та глобальної конкурентоспроможності українського бізнесу.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Теоретичний аналіз страхового захисту бізнесу дає підстави стверджувати, що в сучасних умовах він є не просто фінансовим інструментом відшкодування збитків, а системоутворюючим елементом механізму управління ризиками підприємства. В умовах воєнного стану відбувається трансформація ролі страхування – воно набуває стратегічного значення як інструмент підтримки ліквідності, збереження активів і забезпечення безперервності господарської діяльності. Розвиток спеціалізованих програм страхування воєнних ризиків, поряд із традиційними видами страхування, формує комплексну модель фінансового захисту, здатну знизити ймовірність критичних фінансових втрат та банкрутства підприємств, що обґрунтовує необхідність подальшого дослідження практичних механізмів їх реалізації та ефективності.

2. Проведена оцінка страхування бізнесу в сучасних умовах свідчить, що страховий ринок України поступово адаптується до воєнних викликів, змінюючи структуру продуктів, підходи до оцінки ризиків та механізми врегулювання збитків. Запровадження нової класифікації страхування, гармонізованої з європейськими стандартами, створило системну основу для розвитку страхових послуг та підвищення їх прозорості. Аналіз динаміки валових страхових премій і виплат у 2020-2024 рр. підтвердив вплив повномасштабної війни на скорочення ринку у 2022 році та поступове відновлення у 2023-2024 рр., а також структурні зміни у попиті на страхові продукти. Водночас ефективність страхування в умовах війни визначається не лише статистичними показниками, а й здатністю страховиків застосовувати спеціалізований андеррайтинг, цифрові інструменти, гнучкі умови договорів та механізми державної підтримки. Це говорить про формування нової, більш адаптивної моделі страхового захисту, однак потребує подальшого розвитку спеціалізованих програм покриття воєнних ризиків для забезпечення повноцінної фінансової стабільності бізнесу.

3. Проведений аналіз програм страхування воєнних ризиків засвідчив, що

в Україні формується новий сегмент страхового ринку, орієнтований на покриття катастрофічних загроз, які раніше вважалися нестраховими. Сучасні програми поєднують державну підтримку, міжнародне перестраховування та комерційні механізми, що дозволяє забезпечувати як базове, так і розширене покриття для різних категорій бізнесу. Водночас ринок характеризується обмеженою ємністю, високими тарифами, франшизами та територіальними обмеженнями, що зумовлено підвищеною концентрацією ризиків і дефіцитом перестраховального капіталу. Ключовою тенденцією є розвиток публічно-приватного партнерства та інтеграція міжнародних фінансових інституцій у механізми гарантування воєнних ризиків. Страхування воєнних ризиків стає стратегічним інструментом підтримки інвестиційної активності, збереження виробничого потенціалу та забезпечення фінансової стійкості бізнесу, проте його подальша ефективність залежатиме від масштабування державних гарантій, розширення міжнародного перестраховування та стабілізації безпекового середовища.

4. Перспективи розвитку страхування бізнесу в умовах воєнного стану пов'язані з формуванням комплексної, багаторівневої системи захисту, що поєднує класичні та спеціалізовані воєнні ризики, державні гарантійні механізми й міжнародне перестраховування. Результати SWOT-аналізу засвідчили, що розвиток страхування бізнесу в умовах воєнного стану поєднує значний потенціал з істотними обмеженнями: поряд із міжнародною підтримкою, інституційною інтеграцією та зростанням попиту на захист зберігаються високі тарифи, катастрофічність ризиків і обмежена фінансова ємність ринку. Запропонована структурно-логічна модель андерайтингу воєнних ризиків демонструє системний, багаторівневий підхід до оцінки, розподілу та моніторингу ризиків, що забезпечує узгодження інтересів бізнесу, страховиків і держави. Водночас стратегічним вектором розвитку виступає концепція «страхової інтерференції», яка передбачає синергійне поєднання класичного і воєнного страхового покриття та трансформує страхування з пасивного інструменту відшкодування збитків у пріоритетний чинник економічного відновлення та довгострокової конкурентоспроможності бізнесу в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Журавка О. С., Бухтіарова А. Г., Пахненко О. М. Страхування : навч. посібн. Суми : Сумський державний університет, 2020. 350 с.
2. Страхування: навч. посібн. / [Ситник Н. С., Стасишин А. В., Попович Д. В.]. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2025. 512 с.
3. Про страхування : Закон України від 18.11. 2021 р. № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>.
4. Терещенко Т. Є., Заволока Л. О., Пономарьова О. Б. Страхування (у схемах, таблицях, коментарях) : навч. посібник. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2020. 221 с.
5. Опальчук Р. М., Федорович І. М., Ткаченко К. В. Особливості розвитку страхування малого та середнього бізнесу в Україні. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 8. URL: <https://www.a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/226/240>.
6. Ярмак О. В. Страховий захист бізнесу як складова системи економічної безпеки підприємства. *Економічна теорія та право*. 2024. № 2(57). С. 40-54. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/07/Economic-Theory-and-Law-2024-2-40-54.pdf>.
7. Кривенко Ю. Розвиток страхового ринку України в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 65. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4520/4460>.
8. Наглядова статистика. Офіційний веб сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.
9. Братюк В. П., Волкова А. О. Страхування в умовах війни. *Фінансове регулювання зрушень в економіці України* : збірник тез доповідей учасників VIII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Мукачево: Вид-во МДУ, 2024. С. 132-134. URL: http://dspace.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/11352/1/Insurance_in_modern_conditions.pdf.

10. Внукова Н. М. Сучасний стан та тенденції розвитку страхування в умовах воєнного стану. *Страховий ринок України: виклики в період дії воєнного стану та перспективи подальшого розвитку* : матеріали доповідей Міжнародного науково-практичного круглого столу. НУБіП України, 2022. С. 9-10. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/28524>.

11. Попович Д. В., Михальчук С. В. Функціонування страхового ринку України під час війни. *Фінансовий простір*. 2024. №3-4(54). С. 183-189. URL: <https://fp.lnu.edu.ua/index.php/fp/article/view/994/1315>.

12. Програми страхування для бізнесу. *GRAWE*, 2023. URL: https://www.grawe.ua/fileadmin/grawe_ua_nonlife/Booklets/Grawe_Insurance_for_Business_May2023_corr.pdf.

13. Бурбель Леся. Страхування воєнних ризиків. НБУ: офіційний веб сайт, 30 жовтня 2025. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strah_v_r_pr-03-11-2025.pdf?v=14.

14. Державна програма страхування воєнних ризиків для бізнесу стартує в Україні з жовтня. *FORINSURER*, 10 вересня 2025. URL: <https://forinsurer.com/news/25/09/10/45136>.

15. Страхування майна від воєнних ризиків для бізнесу. *ARX*. URL: <https://arx.com.ua/corporate-produkty/strahuvannya-majna-vid-voyennih-rizikiv>.

16. Страхування майна від воєнних ризиків. *INGO*. URL: <https://ingo.ua/services/riziki-komercziynogo-ta-promislovogo-majna/strakhuvannia-maina-vid-voiennykh-ryzykiv>.

17. Страхові програми для вашого бізнесу. *UNIQA*. URL: <https://uniqa.ua/business/>.

18. Страхування майна від воєнних ризиків / програма «РАЗОМ ІЗ БІЗНЕСОМ» / програма «СПОКІЙ ВДОМА». *КНЯЖА VIG*. URL: <https://kniazha.ua/about/strakhovi-produkty/strahuvannia-maina-vid-voiennykh-ryzykiv>.

19. Житар М. Тенденції розвитку страхового ринку України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 61. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3733/3655>.

20. Прасолова С. П., Гасій О. В., Соколова А. М. Розвиток фінансового та реального секторів як ключовий фактор забезпечення економічної безпеки України: монографія. Полтава : ПУЕТ, 2024. 196 с.